

Received / Makale Geliş Tarihi 10.10.2024
Published / Yayınlanma Tarihi 31.12.2024
Volume (Issue) Cilt (Sayı) 8 (49)
pp / ss 1656-1667

Research Article / Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.14580342
Mail: editor@pejoss.com

Aysel Eda Çalışkan

<https://orcid.org/0000-0002-4829-4744>

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/013s3zh21>

Prof. Dr. Dicle Aydın

<https://orcid.org/0000-0002-6727-6832>

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi, Konya / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/013s3zh21>

Modern Mimarlık Kapsamında Tipolojik Analiz: Yarışma ile Elde Edilmiş T. C. Merkez Bankası Şube Binaları

Typological Analysis in the Context of Modern Architecture: Turkish Republic Republic Central Bank Branch Buildings Constructed Through Competitions

ÖZET

Dünyada 1920'lerde doğmuş; teknolojik ve toplumsal gelişmelerin etkisiyle tasarım anlayışı, malzeme, yapım teknikleri açısından kendinden önceki mimari ürünlerden farklılaşmış yenilikçi bir anlayış olan modern mimarlık 1990 yılından sonra tartışılmaya ve araştırılmaya başlamıştır. Yakın geçmişe tarihlenen, birçoğu özgün biçimini koruyan modern mimarlık mirası günümüz ve gelecek dönem yapıları için referans olabilecek işleve, tekniğe ve mekânsal şartlara bağlı olarak biçimlenen nitelikli tasarım anlayışları ile inşa edilmiştir. Anadolu kentlerinde modern mimarlık ürünlerinin yaygınlaştırılması, mimari kültür seviyesinin artırılması ve yenilikçi tasarımlarla kentsel mekânın gelişiminin sağlanmasına mimari proje yarışmaları ile elde edilmiş merkez bankaları da önemli katkı sağlamıştır. Tanınmış mimarlar tarafından tasarlanan ya da yarışma projeleri arasından seçilen merkez bankası binaları, inşa edildiği kentlerde modern mimarlık anlayışının önemli temsilcileri olmuştur. Çalışmada merkez bankası binalarının özgün niteliklerini, tasarım ilkelerini anlamak için yapıları tipolojik olarak analiz etmek ve modern mimarlık mirası kapsamında değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak yapıların bağlamla ilişkisi, yapısal programı, plan özellikleri, cephe özellikleri, yapım tekniği ve malzeme özellikleri incelenmiş, ortak özellikleri tanımlanmıştır. Yapıların konumlandıkları yoğun kullanımlı şehir merkezleri, giriş biçimlenmeleri ve cephe tasarımı özellikleri ile çevresel bağlamla sıkı ilişki içinde oldukları, işleve dayalı olarak biçimlenme gösterdikleri, plan çözümleri, cephe ve kütle kompozisyonlarının banka ve lojman programının gerektirdiği çözümlere uygun olarak şekillendiği sonucunu varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modern mimarlık mirası, tipolojik analiz, Merkez Bankası binaları, DOCOMOMO

ABSTRACT

Modern architecture, which has been in the world in the 1920s and which is an innovative understanding differentiated from previous architectural products in terms of design concept, materials and construction techniques with the effect of technological and social developments, has started to be discussed and researched after the year of 1990. Modern architectural heritage, many of which preserve their original form, were built with qualified design approaches shaped depending on the function, technique and the spatial conditions that can be a reference for today's and future buildings. The central banks obtained through the architectural project competitions have also made a significant contribution to the dissemination of modern architectural products in Anatolian cities, increasing the level of architectural culture and ensuring the development of urban space through innovative designs. Designed by well-known architects or selected from competition projects, central bank buildings have been important representations of modern architecture in the cities where they were built. In this study, it is aimed to analyse the buildings typologically in order to understand the original qualities and design principles of the central bank buildings and to evaluate them within the scope of modern architectural heritage. For this purpose, the relationship of the buildings with the context, structural programme, plan features, façade features, construction technique and material features were examined and their common features were defined. It has been concluded that the buildings are in close relationship with the environmental context with the intensively used historical city centres where they are located; the entrance formations and their façade design features, are shaped based on function, plan solutions, façade and mass compositions that are coherent in accordance with the solutions required by the bank and lodging program.

Keywords: Modern architectural heritage, typological analysis, Central Bank buildings, DOCOMOMO

1. GİRİŞ

Modern Mimarlık dünyada 1920’lerde başlamış; toplumsal ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle tasarım anlayışı, malzeme, yapım teknikleri ve üretim sistemleri açısından kendinden önceki mimari ürünlerden farklılaşmış ve tarihselcilikten uzak yeni bir mimari üslup olarak doğmuştur (Omay Polat ve Can, 2008). Modern mimarlık anlayışının düşünsel arka planını oluşturan yenilik, bilimsellik ve evrensellik ilkelerine bağlı olarak rasyonel, fonksiyonel, yalın, süslemeden uzak, hafif ve esnek planlı tasarım yer almaktadır (Kök, 2016).

Modern mimarlık mirası yapıları, 1988’de kurulan DOCOMOMO International (Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement) örgütünün 1990 Eindhoven Konferansı sonrası bir bildirme yayınlaması ile bir bütün olarak ele alınmaya ve araştırılmaya başlanmıştır. Bu gelişmeden sonra modern mimarlık mirası ürünlerinin tanımı, belgelenmesi ve miras kapsamında değerlendirilmesi için koruma ve onarım alanında tartışmalar ve çalışmalar yapılmıştır. DOCOMOMO, modern mimarlık mirasını “tarihi referansların olmadığı, süsleme ve dekorasyon yerine işleve, tekniğe ya da mekânsal şartlara dayalı modern tasarım ilkelerini barındıran ürünler” şeklinde tanımlamış ve 1920 ile 1970 yılları arasında üretilmiş mimari ürünleri modern mimarlık mirası kapsamına almıştır. Ancak modern mimarlık mirasının kapsamının belirlenmesinde, belirgin bir tarih aralığı gözetmeden süslemeden çok işlevin göz önünde tutulduğu, mekânsal ya da teknik açıdan temel bir düşünceyi barındıran tüm ürünlerin korunması ve belgelenmesi amaçlanmıştır (Omay Polat, 2010). ICOMOS Türkiye ise modern mimarlık mirasının kapsamını tarihsel olarak daha geriye götürmüş, “Türkiye’de 20. yüzyılın başından itibaren üretilmiş gerek uluslararası gerekse ulusal yönelimleri ve/veya yenilikçi teknik ve teknolojileri örnekleyen yapı, yapı grupları ve yerleşmeler” olarak tanımlamıştır. Modern mimarlık mirası kapsamında yer alabilecek yapıların değerlendirilmesinde “özgünlük” kavramı vurgulanmış ve fikir özgünlüğü, biçim özgünlüğü, malzeme ve teknik özgünlük şeklinde daha geniş çerçeveden bakılması için bir öneriler geliştirilmiştir (Van Oers, 2003). ICOMOS, modern mimarlık ürünlerini ortaya çıkaran anlayışı, kullanım ve işlev ilişkisini, form ve doku birlikteliğini ölçütler üzerinden değerlendirmeyi amaçlamıştır (Kayın, 2016).

Modern mimarlık mirası yapıları söz konusu olduğunda 20. yüzyıl öncesi tarihi miras yapıları için belirlenen bazı değerler önemini yitirmekte veya tamamen geçersiz hale gelmektedir. Örneğin alışılmış tarihi miras yapılarının bir özelliği olan eskilik değerinin yerini modern mimarlık mirası yapılarında yenilik değeri almıştır. Yenilik değeri tasarım, işlev ve referans olma değeri ile değerlendirilmektedir (Omay Polat, 2018). Kullanılan yeni yapım teknikleri, malzemeler, yeni işlev ve tasarım anlayışı yapıların yenilik değerini oluşturmakta ve bu özellikler yapının yeni tasarlanacak diğer yapılara referans olması ile sonuçlanarak referans değerini ortaya çıkarmaktadır. Ancak günümüzün teknolojik ve dijital gelişmelerle yaşadığı dönüşüm dikkate alındığında bir asra yakın tarihli olan eserlerin de eskilik değeri hızlı değişim kapsamında gündeme gelmektedir. Bu noktada 20. yüzyıl öncesi tarihi miras yapıları için önemli olan malzeme, işçilik ve detay özgünlüğünün yerini modern mimari miras yapılarında, yukarıda da belirttiği fikir, biçim ve strüktür özgünlüğünün aldığı söylenebilmektedir. Bununla birlikte modern mimari miras yapıları buldukları bölgede gelişime ve kent yaşamına katkı sağlaması, özel tasarım ürünü olması, bir tipolojiye sahip olması ve kanonik değerinin olması gibi niteliklere sahiptir (Ahunbay, 2018).

Mimarlıkta tip ve tipoloji genel çerçevede, binaların kullanımına, işlevine ve yapılış amacına göre bir sınıflama olarak tanımlanabilmektedir. Çalışmanın konusunu oluşturan T.C. Merkez Bankası Binaları ülkemizde özellikle ilk inşa edildikleri yıllarda yarışma ile elde edilmeleri, banka ve lojman olarak iki farklı programı barındırmaları yönünden farklı bir tipoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir tasarım olarak ele alındığında tipin yeni fikirler üretmede etkili olduğundan yola çıkılarak çalışmadan elde edilen sonuçların dönem mimarisinin tanımlanmasına katkısı yanında incelenen örneklerle sınırlı olarak mimari kurgunun analizi ile yeni tasarımlar içinde bir altlık oluşturacağı düşünülmüştür. Çalışmada merkez bankası binalarının mekân organizasyonu yönünden özgün niteliklerini, tasarım kurgularını anlamak, yapıları tipolojik olarak analiz etmek ve modern mimarlık mirası kapsamında değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak yapıların bağlamla ilişkisi, yapısal programı, plan, cephe özellikleri, yapım tekniği ve malzeme açısından incelenmiştir.

Literatürde merkez bankası binalarının ayrı ayrı ele alınarak incelendiği çalışmalar mevcuttur. Ancak bütünsel olarak ele alındığı ve analiz edildiği, özgün niteliklerinin listelenerek sınıflandırıldığı, tip olarak özelliklerinin tanımlandığı ve modern mimarlık mirası kapsamında değerlendirildiği herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma literatüre bu açılarından katkı sunmayı amaçlamaktadır. Çalışma mimari yapılar üzerinde yapılan tipoloji çalışmalarını, çalışmaların kapsamını, yöntem ve tekniklerini

zenginleştirecek ve modern mimarlık dönemi kapsamına giren merkez bankası binaları özelinde, mimari özelliklerinin anlaşılmasına ve açığa çıkarılmasına katkı sağlayacaktır.

2. T.C. MERKEZ BANKASI BİNALARI ve MİMARİ YARIŞMALAR

Kuruluşu 19. Yüzyılın ikinci çeyreğinde İngiliz sermayeli “Ottoman Bank (Bank-ı Osmani)’a dayanan sermaye piyasası çalışmaları, Merkez Bankası kurucu heyetinin 14 Şubat 1931 yılında ilk toplantısını gerçekleştirmesinin ardından banka ana sözleşmesinin 1 Eylül 1931 de TBMM’nde kabul edilmesi ve 20 Eylül 1931 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmesiyle (Keskin, 2020) ulusal banka olma amacına kavuşmuştur (Aydın, 2023). Yeni mekânsal programın ilk uygulaması ikinci ulusal mimarlık döneminde 1933 yılında Ankara’da Clemens Holzmeister tarafından tasarlanan Merkez Bankası Genel Müdürlüğü binası ile başlamıştır. Ardından Samsun’da Paul Bonatz tarafından tasarlanan şube binası ile devam etmiş, Mersin, Eskişehir, Diyarbakır, Gaziantep, Antalya, Edirne ve Trabzon şube binaları İkinci Ulusal Mimarlık anlayışına uygun olarak tasarlanmıştır. Kayseri, Bursa, Adana, Denizli, Van, Konya, İzmir, Malatya, İzmit şube binaları ve Ankara İdari Merkez binası, modern mimarlık anlayışı ile tasarlanan yapılar içinde dönemin özelliklerini ve ait olduğu anlayışın izlerini yansıtmışlardır (Aydın, 2023). Sahip oldukları tasarım anlayışı, bağlamsal özellikleri, yeni yapım tekniği ve malzeme kullanımı, işleve ve mekânsal şartlara dayalı modern biçimlenme ve mekân organizasyonları merkez bankası binalarının modern mimarlık anlayışı içinde özgün karakterlerini oluşturmuştur. Farklı bölgelerde şubeleşmek amacıyla, tanınmış mimarlar tarafından tasarlanan ya da yarışma ile elde edilen merkez bankası binaları, inşa edildiği kentlerde modern yapıların önemli temsilleri olarak var olmuştur.

Mimari projelerin mimari yarışmalar ile elde edilmesi modern dönemin mimarlık sürecinde en önemli eylemlerdendir. Ülke genelindeki bürokratik örgütlenmelerden dolayı kamu binaları gereksinimi ortaya çıkmış, bu gereksinim düzenlenen mimari proje yarışmaları ile karşılanmıştır (Akçay, 2018). 1950’li yıllarda başlayarak 1960’tan sonra yoğunlaşan bu süreç mimari tasarımda nitelik ve çeşitlilik bağlamında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ülkenin mimari kültür düzeyini artırma isteğiyle, Anadolu’nun birçok şehrindeki kamu binaları için düzenlenen mimari proje yarışmaları, modern mimarlık anlayışının ve üretiminin Anadolu kentlerinde yaygınlaşmasını sağlamıştır (Sönmez, 2021). Sey (1998), bu dönemde düzenlenen mimari proje yarışmalarında Mimarlar Odasının söz sahibi olduğunu, kamusal mimarlığın yalnız devlet denetiminden çıktığını ve mesleki bağımsızlık ortamı oluştuğunu ifade etmektedir (Sey, 1998). Bayındırlık Bakanlığı ve Mimarlar Odası yarışma yönetmelikleri, proje şartnameleri, jüri oluşturma kriterleri, kolokyum gibi yöntemlerle proje yarışmalarının örgütlenmesinde etkin rol üstlenmişlerdir (Aygün, 2004).

Mimarlar, güncel, evrensel mimari tasarım anlayışlarını dikkate alarak modern mimarlık anlayışı kapsamında kendi öznel yorumları ile yeni ve zengin tasarım arayışı içine girmişlerdir (Şen vd., 2014). Dönemin yarışma projeleri ile üretilmiş olan yapılar mimari nitelikleri ile ülkenin modern mimarlık mirasının önemli bir kısmını oluşturmuştur (Meltem, 2010).

Anadolu kentlerinde modern mimarlık ürünlerinin yaygınlaştırılması, mimari kültür seviyesinin artırılması ve yenilikçi tasarımlarla kentsel mekânın gelişiminin sağlanmasına mimari proje yarışmaları ile elde edilmiş merkez bankaları da önemli katkı sağlamıştır. Farklı çizgilerle dönem özelliklerini sergileyen Samsun, Kayseri, Bursa, Denizli, Konya, Malatya, Van, İzmir Merkez Bankası şube binalarının yarışma ile elde edildikleri bilinmektedir.

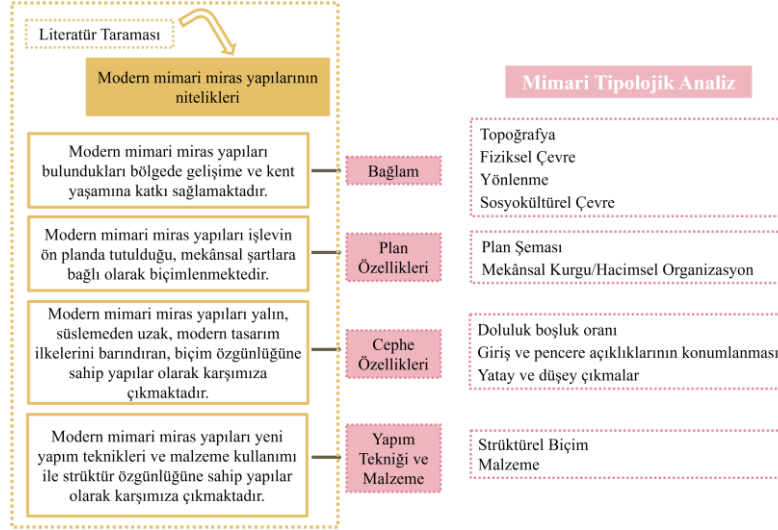
3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın kapsamını 1960 sonrasında tasarlanmış ve inşa edilmiş olan beş adet Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası şube binası oluşturmaktadır (Tablo 1). Bu yapıların ortak özellikleri DOCOMOMO’nun Modern Mimarlık Mirası tanımı kapsamına girmeleri, projelerinin mimari proje yarışması ile elde edilmiş olmaları ve banka ve lojman olmak üzere iki farklı programın banka çatısı altında birlikte çözülmüş olmalarıdır. Çalışmanın materyallerini merkez bankaları ile ilgili yazılmış bilimsel çalışmalar, yazılı diğer paylaşımlar, ilgili görseller ve çizimler oluşturmuştur. Teknik çizimler analiz başlıkları doğrultusunda şematik olarak sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışmanın kapsamını oluşturan yapılar

	Yapı	Mimari/Mimarları	Yapım Yılı
T.C. Merkez Bankası	Bursa Şube Binası	Şevki Vanlı/Ersen Gömleksizoğlu	1965-1967
	Denizli Şube Binası	Cengiz Bektaş	1971-1973
	Van Şube Binası	Orhan Dinç	1973-1978
	Konya Şube Binası	Filiz Erkal/Coşkun Erkal	1974
	İzmir Şube Binası	Ertur Yener/Erdoğan Elmas/Zafer Gülçur	1981-1983

Merkez Bankası binalarının tipolojik analizinin yapılması ve ortak özelliklerinin tanımlanarak incelenmesi bağlam, plan özellikleri, cephe özellikleri, yapım tekniği ve malzeme özellikleri olmak üzere dört ana kategoride gerçekleştirilmiştir. Kategoriler oluşturulurken modern mimarlık mirası yapılarının nitelikleri, sahip olduğu değerler, belgelenmesinde kullanılacak olan değerlendirme ölçütleri ve ölçütler ile ulaşılması istenen parametreler göz önünde tutularak sentezlenmiştir (Şekil 1). Yapıların tipolojik analiz ve inceleme sonucu ortaya çıkan özellikleri modern mimarlık mirası yapılarının miras kapsamında değerlendirilmesi için belirlenen ölçütler kapsamında ele alınmış ve yapıların taşıdığı değerler belirlenmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın tipolojik analiz başlıklarının oluşturulması

4. T.C. MERKEZ BANKASI BİNALARININ TİPOLOJİK ANALİZİ (1960-1990)

Bu bölümde çalışmanın kapsamını oluşturan Bursa, Denizli, Van, Konya ve İzmir olmak üzere beş adet Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası şube binasının tipolojik analizleri belirlenen analiz başlıkları altında yapılmıştır.

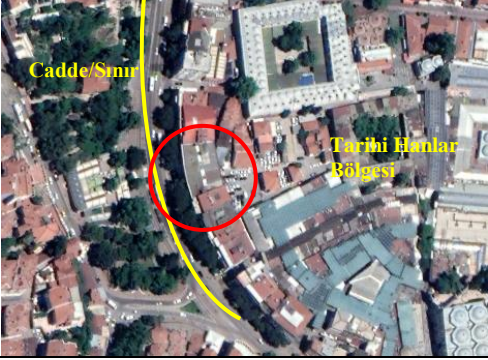
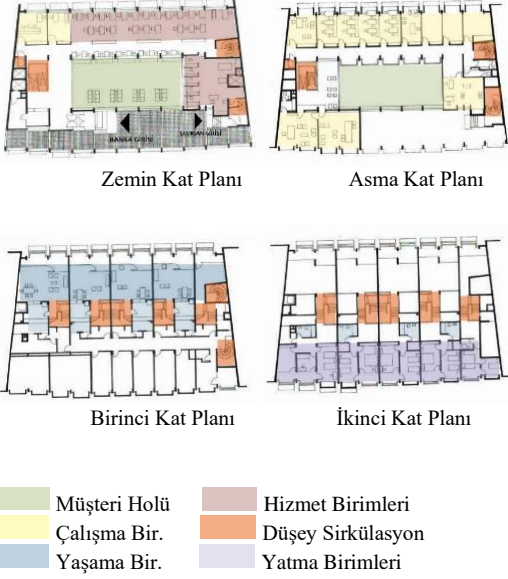
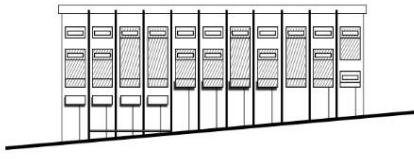
4.1. T.C. Merkez Bankası Bursa Şube Binası

Bursa'nın Hanlar Bölgesi tampon alanında yer alan yapı, Şevki Vanlı ve Ersen Gömleksizoğlu tarafından 1965 yılında tasarlanmış ve 1967 yılında hizmete girmiştir. Yapı, 1988 yılında Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri ve Sergisi kapsamında "Yapı" dalında başarı ödülü almış, 1990 yılında Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından tescillenmiştir (Yücel, 2008). 2008 yılında "Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları" başlıklı ulusal konferanslar dizisinde sunulmuş ve modern mimarlık mirası kapsamında belgelenmiştir. 2014 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne giren yapı 2020 yılında strüktürel zayıflık gerekçesiyle yıkılmıştır (Resim 1) (Tablo 2).

Resim 1. T.C. Merkez Bankası Bursa şube binası (URL 1; URL 2)

Tablo 2. T.C. Merkez Bankası Bursa Şube Binası Tipolojik Analizi

T.C. Merkez Bankası Bursa Şube Binası	
Bağlam	 <ul style="list-style-type: none"> Bursa kentinin tarihî ticaret bölgesinde, cadde üzerinde konumlanmıştır. Bitişik nizam imar ve dikdörtgen parsel, tasarımın biçimlenmesinde ve çözümünde önemli girdi olmuştur. Cadde boyunca bitişik nizamdan kaynaklı süreklilik, doluluk-boşluk oluşturularak kırılmaya çalışılmıştır. Cadde yönü lojman ve banka girişleri için referans oluşturmuştur. Kentsel mekâna arkatlı giriş ile kademeli geçiş sağlanmış, kentli ile ilişki kurmuştur.
Plan Özellikleri	 <ul style="list-style-type: none"> Taşıyıcı sistem aksları, ritmik olarak oluşturulmuş, arsa geometrisine uyularak biçimlenmiştir. Aks ölçüleri üst katlarda lojman mekânları, alt katlarda banka mekânları için ideal büyüklüklerde belirlenmiştir. Bölücü duvarlar mekânların ideal büyüklüklerini sağlamak için kullanılmıştır. Banka ana girişi iç mekânda merkezi müşteri holüne açılmış, holün etrafında açık ve kapalı hizmet ve çalışma birimleri yer almıştır. Bodrum, zemin, asma kat ve birinci katın cadde tarafı banka işlevlerine ayrılmış, kat yükseklikleri işleve uygun belirlenerek çözümlenmiştir. Banka işlevine ilişkin ana giriş dışında para girişi düşünülmüş ve var olan eğim sayesinde arka cepheden (eski Bursa yönünden) verilmiştir. Lojman girişi özelleşmiş, lojman katına erişim için merdiven düşünülmüştür. Beş adet lojmanın girişi birinci kattan verilmiş, dubleks olarak düşünülmüş lojmanların alt katında yaşama mekânları, üst katında yatak odaları yer almış, teras ve balkonlar ile yüzeyler geri çekilerek, işlevsellik ve mekânların en-boy oranı sağlanmıştır. Lojmanları yaşama birimleri daha sakin olan eski Bursa yönüne, yatak odaları ise cadde yönüne bakmıştır.
Cephe Özellikleri	 <ul style="list-style-type: none"> Taşıyıcı sistem aksları ile birlikte, aks aralarında oluşturulan bölücüler cephede hissettirilerek düşeylik hissi artırılmıştır. Banka işlevinin olduğu katlarda cephe geri çekilerek boşluk etkisi artırılmış, üst katlarda doluluk ve boşlukların asimetrik ve ritmik düzeni hareket katmıştır. Parapet ve teras çatı, komşu binaların beşik çatılı üst örtüsünden farklı olarak modern dönemin özelliklerini sergilemiştir.
Yapım Tekniği-Malzeme	<ul style="list-style-type: none"> Betonarme karkas sistem, binanın strüktürünü oluşturmuştur. Betonun yanı sıra cam, ahşap, taş ve alüminyum malzeme kullanılmıştır.

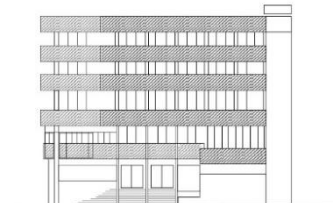
4.2. T.C. Merkez Bankası Denizli Şube Binası

Denizli'nin tarihi şehir merkezinde yer alan ve Cengiz Bektaş tarafından tasarlanan yapının inşası 1973 yılında tamamlanmıştır (Avşar ve Fidangenç, 2013). 2013 yılında "Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları" başlıklı ulusal konferanslar dizisinde sunulmuş ve modern mimarlık mirası kapsamında belgelenmiştir. Yapı günümüzde de Merkez Bankası şube binası olarak kullanımını sürdürmektedir (Resim 2) (Tablo 3).

Resim 2. T.C. Merkez Bankası Denizli şube binası (URL 3)

Tablo 3. T.C. Merkez Bankası Denizli Şube Binası Tipolojik Analizi

T.C. Merkez Bankası Denizli Şube Binası	
Bağlam	 <ul style="list-style-type: none"> Denizli'nin tarihi dokusu içinde, cadde üzerinde konumlanmıştır. Yakın çevresindeki yapıların oluşturduğu kent dokusu ile uyumlu bir yoğunluğa (doluluk-boşluk oranı) sahiptir. Cadde yönü lojman ve banka girişleri için referans oluşturmuştur. Güney cephedeki cumba yorumları, geleneksel konut bölgesine yönelmiş ve kentin tarihi dokusuna atıfta bulunmuştur. Kentsel mekâna arkatlı giriş ile kademeli geçiş sağlanmış, kentli ile ilişki kurmuştur.
Plan Özellikleri	 <p>Zemin Kat Planı Asma Kat Planı</p> <ul style="list-style-type: none"> Müşteri Holü Çalışma Bir. Yaşama Bir. Hizmet Birimleri Düşey Sirkülasyon Yatma Birimleri <ul style="list-style-type: none"> Aks ölçüleri üst katlarda lojman mekânları, alt katlarda banka mekânları için ideal büyüklükte belirlenmiştir. Bölücü duvarlar mekânların ideal büyüklüklerini elde etmek için kullanılmıştır. Banka ana girişi iç mekânda merkezi müşteri holüne açılmış, holün etrafında açık ve kapalı hizmet ve çalışma birimleri yer almıştır. Bodrum, zemin, asma kat ve birinci kat banka işlevlerine ayrılmış, kat yükseklikleri işleve uygun belirlenerek çözümlenmiştir. Müşteri holü üzerinde, asma katta, lojman katlarına da yansıyan galeri boşluğu tasarlanmıştır, sirkülasyon mekânı olarak galeri boşluğu etrafına koridorlar yerleştirilmiştir. Banka işlevine ilişkin ana giriş dışında para girişi düşünülmüş arka cepheden rampa ile bodrum kata erişim sağlanmıştır. Lojman girişi özelleşmiş, lojman katına erişim için merdiven düşünülmüştür. Banka çalışanları için sosyal alanları içeren teraslı mekânlar tasarlanmıştır. Yedi adet lojmanın girişi ikinci kattan verilmiş, beş adeti dubleks olarak düşünülmüş iki adeti tek katta çözümlenmiştir. Beş adet lojmanın alt katında yaşama mekânları, üst katında yatak odaları yer almıştır.
Cephe Özellikleri	 <p>Giriş Cephesi</p> <ul style="list-style-type: none"> Cephede düşey etkiye sahip taşıyıcı sistem akslarının yanında döşeme, korkuluk ve parapet ile yatay etki artırılmıştır. Banka işlevinin olduğu katlarda cephe geri çekilerek boşluk etkisi artırılmış, üst katlarda dolu ve boş yüzeyler denge ve bütünlük oluşturmuştur. Parapet ve teras çatı, komşu binaların beşik çatılı üst örtüsünden farklı olarak modern dönemin özelliklerini sergilemiştir. Sıcak iklimin gerektirdiği güneş kırıcı elemanlar cephede kullanılmıştır.
Yapım Tekniği-Malzeme	<ul style="list-style-type: none"> Betonarme karkas sistem, binanın strüktürünü oluşturmuştur. Betonun yanı sıra cam, ahşap, taş ve alüminyum malzeme kullanılmıştır. Kaset döşeme uygulaması mevcuttur. Denizli'de üretilen mor mermer ve Denizli traverteni kullanılmıştır.

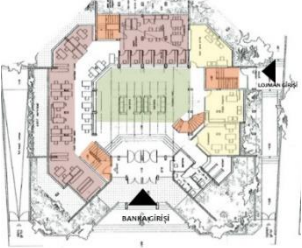
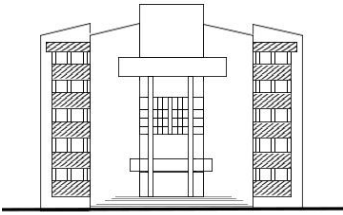
4.3. T.C. Merkez Bankası Van Şube Binası

1973 yılında açılan sınırlı/davetli mimari proje yarışması ile Orhan Dinç tarafından tasarlanan yapının inşası 1978 yılında tamamlanmıştır (Gülen, 2020). 2018 yılında "Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları" başlıklı ulusal konferanslar dizisinde sunulmuş ve modern mimarlık mirası kapsamında belgelenmiştir (Resim 3) (Tablo 4).

Resim 3. T.C. Merkez Bankası Van şube binası doğu (ön) ve güney cephesi (Gülen, 2020)

Tablo 4. T.C. Merkez Bankası Van Şube Binası Tipolojik Analizi

T.C. Merkez Bankası Van Şube Binası					
Bağlam	 <ul style="list-style-type: none"> • Van şehir merkezinde, tarihi bölge içerisinde, cadde üzerinde konumlanmıştır. • Yakın çevresindeki yapıların oluşturduğu kent dokusu ile uyumlu bir yoğunluğa (doluluk-boşluk oranı) sahiptir. • Cadde yönü banka girişi için referans oluşturmuştur. • Kentsel mekâna arkatlı giriş ile kademeli geçiş sağlanmış, kentli ile ilişki kurmuştur. 				
Plan Özellikleri	 <p style="text-align: center;">Zemin Kat Planı</p> <table border="0"> <tr> <td> Müşteri Holü</td> <td> Hizmet Birimleri</td> </tr> <tr> <td> Çalışma Bir.</td> <td> Düşey Sirkülasyon</td> </tr> </table> <ul style="list-style-type: none"> • Banka ana girişi iç mekânda merkezi müşteri holüne açılmış, holün etrafında açık ve kapalı hizmet ve çalışma birimleri yer almıştır. • Bodrum, zemin, asma kat ve birinci kat banka işlevlerine ayrılmış, kat yükseklikleri işleve uygun belirlenerek çözümlenmiştir. • Müşteri holü üzerinde, çatı örtüsüne kadar uzanan, lojman katlarına da yansıyan galeri boşluğu tasarlanmıştır, sirkülasyon mekânı olarak galeri boşluğu etrafına koridorlar yerleştirilmiştir. • Lojman girişi özelleşerek yan cepheden erişim sağlanmış, lojman katına erişim için merdiven düşünülmüştür. • Banka işlevine ilişkin ana giriş dışında para girişi düşünülmüş yan cepheden rampa ile bodrum kata erişim sağlanmıştır. 	 Müşteri Holü	 Hizmet Birimleri	 Çalışma Bir.	 Düşey Sirkülasyon
 Müşteri Holü	 Hizmet Birimleri				
 Çalışma Bir.	 Düşey Sirkülasyon				
Cephe Özellikleri	 <p style="text-align: center;">Giriş Cephesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Taşıyıcı sistem aksları cephede görünür olmuş, düşey etki oluşturmuştur. • Banka işlevinin olduğu katlarda cephe geri çekilerek boşluk etkisi artırılmış, üst katlarda doluluk ve boşluklar denge oluşturmuştur. • Giriş cephesi tasarımı diğer cephelerden farklılaşmış ve özelleşmiştir. • Girişi örten arkat, yükselerek yapıya anıtsallık katmıştır. 				
Yapım Tekniği-Malzeme	<ul style="list-style-type: none"> • Betonarme karkas sistem, binanın strüktürünü oluşturmuştur. Betonun yanı sıra cam, ahşap, taş ve alüminyum malzeme kullanılmıştır. 				

4.4. T.C. Merkez Bankası Konya Şube Binası

Filiz Erkal ve Coşkun Erkal tarafından 1970 yılında tasarlanan yapının inşası 1974 yılında tamamlanmıştır. 2014 yılında “Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları” başlıklı ulusal konferanslar dizisinde sunulmuş ve modern mimarlık mirası kapsamında belgelenmiştir (Resim 4).

Resim 4. T.C. Merkez Bankası Konya şubesi (URL 4)

Tablo 5. T.C. Merkez Bankası Konya Şube Binası Tipolojik Analizi

T.C. Merkez Bankası Konya Şube Binası	
<p>Bağlam</p>	<ul style="list-style-type: none"> Konya şehir merkezinde, tarihi ticaret bölgesi komşuluğunda ve Mevlana Caddesi üzerinde konumlanmıştır. Cadde yönü lojman ve banka girişleri için referans oluşturmuştur. Kentsel mekâna arkatlı giriş ile kademeli geçiş sağlanmış, kentli ile ilişki kurmuştur. Yakın çevresindeki yapıların oluşturduğu kent dokusu ile uyumlu bir yoğunluğa (doluluk-boşluk oranı) sahiptir. Yapının girişinde kent tarihinde önemli bir yeri olan Selçuklu mimarisine atıf yapan yalınlaştırılmış mukarnas yorumu yer almıştır.
<p>Plan Özellikleri</p> <p>Zemin Kat Planı Asma Kat Planı</p> <p>Birinci Kat Planı İkinci Kat Planı</p> <p>Müşteri Holü Hizmet Birimleri Çalışma Bir. Düşey Sirkülasyon Yaşama Bir. Yatma Birimleri Sosyal Bir.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Aks ölçüleri üst katlarda lojman mekânları, alt katlarda banka mekânları için ideal büyüklüklerde belirlenmiştir. Bölücü duvarlar mekânların ideal büyüklüklerini sağlamak için kullanılmıştır. Banka ana girişi iç mekânda merkezi müşteri holüne açılmış, holün etrafında açık ve kapalı hizmet ve çalışma birimleri yer almıştır. Bodrum, zemin, asma kat ve birinci katın arka cepheye konumlanan mekânları banka işlevlerine ayrılmış, kat yükseklikleri işleve uygun belirlenerek çözümlenmiştir. Banka işlevine ilişkin ana giriş dışında para girişi düşünülmüş arka cepheden verilmiştir. Lojman girişi özelleşmiş, lojman katına erişim için merdiven düşünülmüştür. Yedi adet lojmanın girişi birinci kattan verilmiş, dubleks olarak düşünülmüş lojmanların alt katında yaşama mekânları, üst katında yatak odaları yer almıştır. Lojmanların alt kattaki yaşama mekânı galeri ile üst kata bağlanmıştır. Lojmanları yaşama birimleri cadde yönüne, yatak odaları ise arka cepheye bakmıştır.
<p>Cephe Özellikleri</p> <p>Giriş Cephesi</p>	<ul style="list-style-type: none"> Taşıyıcı sistem aksları ile birlikte, aks aralarında oluşturulan bölücüler cephede hissettirilerek düşeylik hissi artırılmış, kütlelinin yatay etkisi ile denge oluşturmuştur. Banka işlevinin olduğu katlarda cephenin geri çekilerek boşluk etkisi artırılmış, üst katlarda doluluk ve boşluklar düzenli bir hareketlilik oluşturmuştur. Teras çatı, komşu binaların beşik çatılı üst örtüsünden farklı olarak modern dönemin özelliklerini sergilemiştir.
<p>Yapım Tekniği-Malzeme</p>	<ul style="list-style-type: none"> Betonarme karkas sistem, binanın strüktürünü oluşturmuştur. Betonun yanı sıra cam, ahşap, taş ve alüminyum malzeme kullanılmıştır.

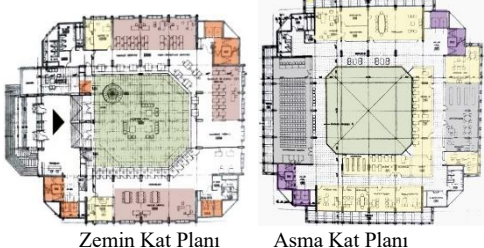
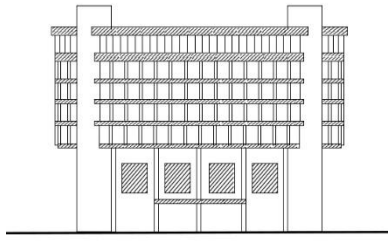
4.5. T.C. Merkez Bankası İzmir Şube Binası

1974 yılında açılan sınırlı mimari proje yarışması için Ertur Yener, Erdoğan Elmas ve Zafer Gülçur tarafından tasarlanan yapı 1981-1983 yılları arasında inşa edilmiştir (Hasol, 2020).

Resim 5. T.C. Merkez Bankası İzmir şubesi (Google Earth)

Tablo 7. T.C. Merkez Bankası İzmir Şube Binası Tipolojik Analizi

T.C. Merkez Bankası İzmir Şube Binası	
Bağlam	 <ul style="list-style-type: none"> İzmir şehir merkezinde, tarihi ticaret bölgesinde, sahile paralel uzanan cadde üzerinde konumlanmıştır. Yakın çevresindeki yapıların oluşturduğu kent dokusu ile uyumlu bir yoğunluğa (doluluk-boşluk oranı) sahiptir.
Plan Özellikleri	 <p>Zemin Kat Planı Asma Kat Planı</p> <ul style="list-style-type: none"> Müşteri Holü Çalışma Bir. Sosyal Bir. Hizmet Birimleri Düşey Sirkülasyon <ul style="list-style-type: none"> Banka ana girişi iç mekânda merkezi müşteri holüne açılmış, holün etrafında açık ve kapalı hizmet ve çalışma birimleri yer almıştır. Bodrum, zemin, asma kat ve birinci kat banka işlevlerine ayrılmış, kat yükseklikleri işleve uygun belirlenerek çözümlenmiştir. Müşteri holü üzerinde, çatı örtüsüne kadar uzanan, lojman katlarına da yansıyan galeri boşluğu tasarlanmıştır, sirkülasyon mekânı olarak galeri boşluğu etrafına koridorlar yerleştirilmiştir. Lojman girişi özelleşerek lojman katına erişim için merdiven düşünülmüştür. Banka işlevine ilişkin ana girişi dışında para girişi düşünülmüş yan cepheden rampa ile bodrum kata erişim sağlanmıştır. Sosyal alanların da yer aldığı asma katta konferans salonu yer almıştır. Düşey sirkülasyonu sağlayan beş adet asansör yer almıştır.
Cephe Özellikleri	 <p>Giriş Cephesi</p> <ul style="list-style-type: none"> Üst katlar (lojman) ile alt katlar (banka) açık ve kapalı yüzeylerinin boyutları ve çıkımları ile farklılaşması sağlanmıştır. Biçimlenmede göze çarpan köşe kuleleri cephe tasarımına anıtsallık katmaktadır. Taşıyıcı sistem aksları banka katlarında görünür olmuş, yapı boyunca yükselen köşe kuleleri ile birleşerek düşey etki oluşturmuştur. Banka işlevinin olduğu katlarda cephe geri çekilerek boşluk etkisi artırılmış, üst katlarda doluluk ve boşluklar denge oluşturmuştur. Giriş saçak ile örtülmüştür. Üst katlarda yatay kapalı yüzeyler ve düşey olarak yerleştirilmiş cephe elemanları denge ve uyum içindedir.
Yapım Tekniği-Malzeme	<ul style="list-style-type: none"> Betonarme karkas sistem, binanın strüktürünü oluşturmuştur. Betonun yanı sıra cam, ahşap, taş ve alüminyum malzeme kullanılmıştır.

5. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

İncelenen T.C. Merkez Bankası binalarının ortak özelliği kentlerin tarihi merkezlerinin komşuluğunda ya da kent merkezlerinde yer aldığıdır. Bu durum tarihi olan ile modern olanın birlikteliğinde gerek binaların hacimsel etkisi gerekse büyük programlı bir yapının “yeni” olarak merkezde yerini alması açısından önemli olmuştur. Merkez Bankası örneklerinin kamusal alan ile ilişkisi parsel sınırı, çekme mesafesi şeklinde olabildiği gibi Bursa ve Denizli örneklerinde arkatlı ara mekân ile doğrudan kamusal alana açılım ile sağlanmıştır. Yapının zemin katta geri çekilmesi modern mimarinin çoğunlukla kamusal yapılarda karşımıza çıkan tasarım kararlarıdır. Bu kararda o dönemde yaygın strüktür sistemi betonarme karkasın sağladığı farklı boyutlardaki hareketlilik avantajının da etkisi bulunmaktadır.

Yapılar, yakın çevrelerindeki kent dokusu ile uyumlu bir yoğunluğa (doluluk-boşluk oranı) sahiptir. Kent merkezlerinde, parsel büyüklüğü ve gabari açısından yoğun olmayan yapıların yer aldığı tarihi bölgelerde konumlanmış olan Merkez Bankası binalarının da büyük alanlara yayılmadan, optimum büyüklükte işlevin gerektirdiği biçimde tasarlandığı görülmüştür. Banka ve lojman girişleri özelleşmiş, bağlamın girdileri belirleyici olmuştur.

Plan kurgusu açısından merkezi müşteri holü etrafında sıralanan mekânların mekânsal kurgu ve organizasyonu şekillendiren ana özellik olarak tüm yapılarda ortak olduğu gözlemlenmektedir. Banka programının bir gerekliliği olarak müşteri holü yapıların mekân organizasyonunun oluşmasında etkin rol oynamış, zemin katlarda banka programının hizmet ve çalışma birimleri, asma kat banka programının müşteri ile doğrudan ilişkili olmayan mekânlarına ayrılmıştır. Asma kat ile oluşturulan galeri boşluğu müşteri holü ile görsel bağlantı kurmuştur. Denizli, Van ve İzmir şube binalarında müşteri holünün devamı olan galeri boşluğu lojman katlarına da yansımış, mekânların kurgulanmasındaki etkisi devam etmiştir.

Dikdörtgen, kareye yakın dikdörtgen ya da köşeleri pahlı kare biçimlenme gösteren plan şemaları müşteri holünün biçimlenmesi ile uyum içindedir. Bursa, Denizli ve Konya şube binaları dikdörtgen biçimli plan şemasına sahipken Van ve İzmir şube binaları köşeleri pahlı kare biçimli plan şemasına sahiptir. Bu plan şemaları fonksiyonel ve etkin kullanıma hizmet etmiştir.

Yapılarda lojman girişleri banka girişinden ayrılmış üst katlarda yer alan lojmanlara erişim merdiven ile sağlanmıştır. Lojman katlarının alt katlarında yaşama birimleri; üst katlarında yatma birimleri yer almıştır. Dupleks çözüm her lojmanın kendine ait merdiveni olmasını gerektirmiştir. Dupleks lojman çözümleri katlı yapılanmada dönemin özgün mimari anlayışını ve strüktürle uyumlu başarısını sergilemiştir. Fonksiyonel ayrışma göz önünde bulundurulmuş, mahremiyet alanları alt katlardan uzaklaştırılmıştır. Gereksiz boşluklardan ziyade her metrekarenin işleve uygun ve nitelikli mekânlar yaratacak şekilde çözümü dönemin tasarım yeteneğinin göstergeleridir. Bursa şube binasında bir adet lojman diğerlerine göre daha büyük tasarlanmıştır. Denizli şube binasında müdür lojmanı ve müfettiş lojmanı olarak farklılaşan iki adet lojman yer almıştır. Konya şube binasında ise misafirhane olarak farklılaşmış, diğerlerine göre daha küçük ölçekli iki adet düşünülmüştür. Bu iki lojmanın mekânları yalnız üst katta yer almış, dupleks olarak çözülmüştür.

Konya şube binasının dupleks çözüme sahip beş adet lojmanın yaşama mekânları galerili olarak tasarlanmıştır. Mekânın niteliğini artıran bu uygulama Bursa ve Denizli şube binalarında görülmemektedir. Van ve İzmir şube binalarının lojman katlarının plan çizimlerine ulaşılamadığı için bu konu hakkında değerlendirme yapılamamıştır.

Cephe özellikleri analiz edildiğinde banka ve lojman programının cephelerde birbirinden net bir şekilde ayrıldığı ve biçimlenmede etkin rol oynadığı görülmektedir. Programda yer alan iki farklı işlev cephe tasarımlarına yansımış ve tüm yapılarda üst katların kapalı yapısı ile alt katların geniş pencere boşlukları işlevi cepheye yansıtacak şekilde tasarlanmış, zıtlık oluşturmuş aynı zamanda bütüncül görünümde denge sağlamıştır.

Girişlerin geri çekilmesi, taşıyıcılar ile arkat oluşturulması ve anıtsal görünüm elde edilmesi yapıların belirgin ortak özelliklerindedir. Arkat açık alan ile kapalı mekân arasındaki zemin katta geçiş mekânını oluşturmuş, banka girişini de tanımlanmıştır. Bursa, Denizli, Konya ve Van şube binalarında yoğun kullanılan caddeler üzerinde yer alan girişler bu tasarım özellikleri sayesinde yoğun kullanımı rahatlatmış ve duvar etkisini kırmışlardır. İzmir şube binasında arkat yerine giriş saçağı kullanılmış, taşıyıcılar saçağın gerisinde yapı gövdesinde kendini göstermiştir. Van şube binasında giriş geniş tutulmuş, üçüncü boyutta yüksek kotta yer alan giriş saçağı ile vurgulanmıştır.

İncelenen yapılar beton brütalist cephe anlayışını yansıtmaktadır. Taşıyıcı sistem cephelerde görünür olmuş, ritmik tekrarlar ile yapı kütlelerinin yatay etkisi birleşerek genel görünümde denge sağlanmış, üçüncü boyut değerini güçlendirmiştir. İzmir şube binası genel cephe görünümünde etkin olan köşe kuleleri diğer yapılarda bulunmayan bir özelliğe sahip olarak farklılaşmaktadır. Bursa ve Konya şube binalarının cephedeki doluluk ve boşluk karakteri ve ritmik düzende ele alınmıştır.

Dönemin cephe tasarımlarında etkin olan arayışlar-çözümler, özgün yorumlar Merkez Bankası binalarında kendini göstermiş, yatay ve düşey çıkmalar, doluluk-boşluk oranları, ritmik tekrarlar ve denge yeni-modern çizgiye sahip nitelikli cephelerin oluşmasını sağlamıştır. Yapılar dönemin tercih edilen yapıım tekniği olan betonarme sistem ile inşa edilmiştir. Galerili, esnek, açık ve kapalı mekân çözümleri taşıyıcı sistemin çözümünü kolaylaştırmış, banka işlevi ile lojman işlevinin düşeyde birlikteliğine katkı sağlamıştır. Kullanılan yapı malzemeleri ise dönemin tercih edilen, modern olarak nitelendirilen yapı malzemeleridir. Beton, çelik, cam, ahşap, taş, alüminyum malzemeler kullanılmış, iç mekânlarda brüt beton, mermer, ahşap ve dökme mozaik tercih edilmiş ve bu malzemelerin birlikteliği de dönemin ve mimarlarının tasarım yeteneğini yansıtmıştır.

Yapılar işleve dayalı biçimlenmeleri, hareketli kütle kompozisyonları, brütalist cephe tasarımları, malzeme tercihleri, nitelikli ve akışkan mekân çözümleri ile modern mimarlık anlayışının nitelikli örneklerini oluşturmaktadır.

Buldukları kentin merkezinde konumlanmaları, bağlamın tarihi ve peyzaj olarak tasarımı biçimlendirmesindeki etkisi, tasarım kararları ve mekânların işlevleri doğrultusunda mekânsal ve hacimsel paketleme, cephe karakterleri banka tipolojisinde dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Dönemin özellikleri olarak banka bölümünde galerili çözümler, görsel bağ sağlanarak, özelleşen mekânların üst katta çözümlenmesi, taşıyıcı sistemde ritmik tekrar ve bu tekrarları optimum mekân boyutlarının belirlemesi, lojman katlarındaki strüktürel çözümlenin zemin ve ara kattaki banka mekânlarının büyüklükleriyle örtüşürülmesi dönemin mimarlarının profesyonel çözümünü göstermektedir.

Tasarımcının bağlam ve parsel geometrisi üzerinden yola çıkarak, programdan gelen verilerle taşıyıcı sistemin akslarını belirleyerek yatayda ve düşeyde mekânları paketleme yaklaşımı o dönemde de sonuç ürünün ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur. Bir kamu binası tipolojisi olarak yarışma ile elde edilmiş merkez bankası şube binaları, çevre ile etkileşim içinde, programın gereği doğrultusunda özgün arayışları sergilemiştir. Tasarımcılar kütlelerin organizasyonunda, yatayda ve düşeyde hacimlerin paketlenmesinde, tekrar eden mekânların strüktür sistemiyle uyumlu biraradlığında, iki ayrı programın tek çatı altında özelleşmesinde ve cephe karakterlerinde farklı arayışları sergilemişlerdir. Söz konusu örneklerin dönem mimarlığını sergileyen nitelikleri ve özgün çözümleriyle geleceğe aktarımları önem taşımaktadır. Söz konusu özgün eserler güncel mimari tasarımlar için de verileri barındırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z. (2018). 20. yüzyıl mimarlığının korunması ve AKM. *Mimarlık Dergisi*, (399), 20-23.
- Akçay, F. Ç. (2018). *Yarışma yöntemi ile elde edilen mimari projelerde işlevsel niteliğin artırılmasına yönelik bir model önerisi: Belediye hizmet binaları örneği*. [Doktora Tezi]. Fen Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi.
- Avşar, Ö. B. & Fidangenç, A. Ş. (2013). Denizli Merkez Bankası binası, *Türkiye mimarlığında modernizmin yerel açılımları IX, Docomomo Türkiye*, (s. 135). Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü.
- Aydın, D. (2023). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Konya Şubesi. Filiz Sönmez-Semra Arslan Selçuk (Ed.), *Anadolu'nun İmarında Yarışmalar* içinde (s. 304-315). İdealkent Yayınları.
- Aygün, M. (2004). Tarihsel Dönemekte Proje Yarışmaları. *Mimarlık Dergisi*, (320), 28.
- Gülen, M. (2020). Yıkım kararının gölgesinde kentsel hafıza: Van Merkez Bankası ve lojmanları. *Mimarlık Dergisi*, (413), 69-73.
- Hasol, D. (2020). *20. yüzyıl Türkiye mimarlığı*. (3. Baskı). Yem Yayın.
- Kayın, E. (2016). Modern mimarlık mirası bağlamında İzmir kenti ve İzmir Ticaret Odası yapı kompleksi. *Ege Mimarlık*, (93), 28-33.
- Keskin, M. (2020). *Merkez Bankası ve Hazine*. (2. Baskı). Astana Yayınları.

- Kök, S. (2016). *20. Yüzyıl modern mimarlık mirasının değerlendirilmesi: İMÇ örneği*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fen Bilimleri Enstitüsü İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Meltem, A. İ. (2010). *1930-2010 yılları arasında bir proje elde etme yöntemi olarak Türkiye'deki mimari tasarım yarışmalarının irdelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fen Bilimleri Enstitüsü Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Omay Polat, E. & Can, C. (2008). Modern mimarlık mirası kavramı: tanım ve kapsam. *Megaron*, 3(2), 177-186.
- Omay Polat, E. E. (2010). *Türkiye'nin modern mimarlık mirasının korunması kuram ve uygulama yöntem bağlamında değerlendirilmesi*. [Doktora Tezi]. Fen Bilimleri Enstitüsü Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Omay Polat, E. E. (2018). Güncelleme: Türkiye'nin modern mimarlık mirası. *Mimar-ist*, (62), 44-47.
- Şen, E.D. & Sarı, M.R. & Sağsöz, A. & Al, S. (2014). 1960-80 Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı, *Turkish Studies*, 9 (10), 541-556. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7590>.
- Sey, Y. (1998). Cumhuriyet döneminde Türkiye'de mimarlık ve yapı üretimi, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık içinde*, (s. 25-39). Tarih Vakfı Yayınları.
- Sönmez, F. (2021). Anadolu'da bir mimari proje yarışması: Vedat Dalokay ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kayseri şubesi, 1964-1968. *Online Journal of Art and Design*, 9(2), 38-55.
- Van Oers, R. (2003). Introduction to the programme on modern heritage. R. Van Oers-S. Haraguchi (Eds), In *Identification and Documentation of Modern Heritage* (7-15). UNESCO World Heritage Centre.
- Yücel, Ç. (2008). Bursa Cemal Nadir Caddesinde T.C. Merkez Bankası, *Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları IV, Docomomo Türkiye*, (s. 84-85). Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü.
- URL 1: Arkitera. (2020). Bursa Eski Merkez Bankası Hakkında. <https://www.arkitera.com/gorus/bursa-eski-merkez-bankasi-hakkinda/>
- URL 2: Arkitera. (2020). Bursa Eski Merkez Bankası'nın Yıkılmasına Dair. <https://www.arkitera.com/haber/bursa-merkez-bankasinin-yikilmasina-dair/>
- URL 3: Arkiv (t.y.) Denizli Merkez Bankası. <https://www.arkiv.com.tr/proje/denizli-merkez-bankasi/7557>
- URL 4: Arkiv (t.y.) Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Konya Şubesi. <https://www.arkiv.com.tr/proje/turkiye-cumhuriyeti-merkez-bankasi-konya-subesi/8148>
- Google Earth Uydu Görüntüsü Haziran 2024